

MİLLETVEKİLLERİNİN VATAN HİZMETİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

National Service Obligation Of Deputies

*Dr. Öğr. Üyesi Gündüz Alp Aslan**

ÖZET

2017 Anayasa değişikliğiyle seçilme yaşı onsekize indirilmiştir. Seçilme yaşının indirilmesine paralel olarak “*yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar*”ın milletvekili seçilememesine ilişkin koşul da “*askerlikle ilişkili olanlar*” şekline dönüştürülmüştür. Değişiklik sayesinde henüz askerliğini yapmamış kimseler milletvekili seçilebilmiştir. Fakat, henüz askerliğini yapmamış milletvekillerinin 7179 sayılı Askeralma Kanununun tanıdığı bedelli askerlik hakkından yararlanarak vatan hizmeti yükümlülüğünü yerine getirmiş sayılmak üzere kışlaya teslim olmaları yeni bir tartışmaya yol açmıştır. Anayasa değişikliğinin gerekçesinde “*askerlikle ilişkili olanlar*”a ilişkin bir açıklama yer almamaktadır. Şu hâlde “*askerlikle ilişkili olanlar*”ın belirlenmesinde askerlik mevzuatının esas alınması gerekecektir. Askerlik mevzuatı kapsamında vatan hizmeti yükümlüsü milletvekillerinin “*askerlikle ilişkili olma*” durumu farklılık arz edecek ve yapılacak işlemler de bu farklılığa göre değişecektir.

Anahtar Kelimeler: Milletvekili seçilme yeterliliği, vatan hizmeti yükümlülüğü, askerlik, 2017 Anayasa değişikliği, 7179 sayılı Askeralma Kanunu.

* Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı,
E-posta: gaaslan@erciyes.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-3523-7425.

ABSTRACT

With the 2017 Constitutional amendment, the voting age was reduced to eighteen. Parallel to the lowering of the election age, the condition for not being able to be elected as a deputy for “*those who have not done their obligatory military service*” has also been changed to “*those who are related to military service*”. Thanks to the amendment, those who have not yet done their military service can be elected as members of parliament. However, deputies who have not done their military service yet, have taken the advantage of the paid military service granted by the Military Recruitment Law No. 7179 and surrendered to the barracks for fulfilling their patriotic service obligation, which led to a new discussion. In the justification of the constitutional amendment, there is no explanation regarding “*those who are related to military service*”. In that case, it will be necessary to take the military regulations as a basis in the determination of “*those who are related to military service*”. Within the scope of military regulations, the status of “*being related to military service*” of the deputies who are under national service obligation will differ and the actions to be taken will also change according to this difference.

Keywords: Eligibility to be a deputy, national service obligation, military service, 2017 Constitutional Amendment, Military Recruitment Law No. 7179.

GİRİŞ

1982 Anayasasının 76ncı maddesinin ilk hâli milletvekili seçilme yaşını otuz olarak belirlemiş ve yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanların milletvekili seçilemeyeceğini düzenlemişti. Her ne kadar Anayasanın 72nci maddesi vatan hizmetini her Türkün hakkı ve ödevi olarak tanımlasa ve Silahlı Kuvvetler ile kamu kurumlarında yerine getirilebileceğini düzenlese de uygulamada o dönem yürürlükte olan 1111 sayılı Askerlik Kanunu ve 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu çerçevesinde vatan hiz-

meti sadece askerlik hizmetini kapsamaktaydı¹. Dolayısıyla, milletvekili seçilme yeterliliğini etkileyen askerlik hizmeti yükümlüsü olmak, sadece askerlikten kanunen muaf tutulmamış erkek vatandaşlar bakımından söz konusu olmaktadır². Anayasanın yoruma olanak tanımayacak açıklıktaki düzenlemesi nedeniyle askerlik hizmeti yükümlüsü olup da kanunun izin verdiği herhangi bir sebeple bu hizmeti erteletmiş olan kimseler de milletvekili seçilememekteydi³.

2006 Anayasa değişikliği ile milletvekili seçilme yaşı yirmibeşe indirilirken, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanların seçilme engeli aynen korunmuştu. Askerlik hizmetinin milletvekili adaylık başvurusu tarihi itibarıyla yapılmış olmasının aranması nedeniyle, özünde iyi niyetle yapılan düzenleme fiilen otuz yaş altı milletvekili sayısının TBMM yaş ortalamasını etkileyecek kadar fazla olmasını engellemiştir. Nitekim askerlik mevzuatı kapsamında bir yükümlünün yirmiiki yaşından önce askerlik hizmetini tamamlaması olanaksızdır⁴. Yükümlünün yükseköğrenim görmesi durumunda askerlik hizmetini tamamlayabileceği en erken yaş yirmidördü bulmaktaydı⁵.

¹ Düzenlemenin açık olmadığı yönündeki eleştiri için bkz. Ali Rıza Okur, "Muvazzaf Askerlik ve Bedelli Askerliğin Hukuki Sonuçları Açısından Karşılaştırılması", Sicil: İş Hukuku Dergisi, Yıl 7, S. 25, 2012, s. 15-16.

² Kuşkusuz yasama organı vatan hizmetinin kapsamını uygun gördüğü şekilde kanunla düzenleyebilir. Yasama organının takdir yetkisi vatan hizmetinin nasıl yerine getirileceği ile yerine getirilmiş sayılacağını içermektedir (1982 AY m. 72). Anayasa Mahkemesinin eşitlik ilkesi yorumu çerçevesinde düşünüldüğünde, aynı hukuki durumda bulunanlar arasında ayırım yapılmadığı müddetçe getirilecek düzenlemeler anayasaya aykırı olmayacaktır. Öyleyse vatan hizmetinin barış zamanında sadece erkeklere yüklenmesi veya vatan hizmetinin farklı şekillerde yerine getirilmesi ile getirilmiş sayılmasının düzenlenmesi mümkündür (Aynı yönde bkz. AYMK E. 2012/15 K. 2012/105, kt.: 05.07.2012, RG: 13.10.2012/28440).

³ YSKK 2001/169; Yavuz Atar, Türk Anayasa Hukuku, Mimosza Yayınları, 2007, s. 201.

⁴ Askerlik çağı yirmi yaşında başlamakta ve erken sevk dilekçesi verilip Millî Savunma Bakanlığınca uygun görülmediği müddetçe yükümlü yaklaşık bir sene sonra askerlik hizmetini yerine getirmeye başlamaktaydı. Bu durumdaki bir yükümlünün askerlik hizmet süresi onsekiz ay olup, Bakanlar Kurulu kararıyla zaman içinde onbeş ve son olarak oniki aya kadar düşürülmüştü (1111 sayılı Askerlik Kanunu m. 2, m. 5).

⁵ Yükseköğrenim gören yükümlünün askerlik hizmeti öğrenciliği süresince tecil edilmekte ve mezuniyet ya da yasal öğrenim süresinin dolması sonrası yukarıda belirtilen süreç söz konusu olmaktadır. Ancak, lisans derecesine sahip olup ye-

2017 Anayasa değişikliğiyle hem seçilme yaşı onsekize indirilmiş hem de “*yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar*” ibaresi “*askerlikle ilişkisi olanlar*” şeklinde değiştirilmiştir⁶. Siyasette arzu edilen etkiyi hemen gerçekleştirememiş olsa da değişiklik ilk bakışta olumludur⁷. Bu değişiklik sayesinde askerlik hizmetini henüz yerine getirmemiş erkek Türk vatandaşları milletvekili seçilebilmiştir. Ancak, askerlik hizmetini yerine getirmemiş milletvekillerinin 7179 sayılı Askeralma Kanunu kapsamında bedelli askerlikten faydalanmaları, milletvekili seçilme yeterliliği hakkında yeni bir tartışmayı başlatmıştır. Bedelli askerlikten faydalanmak için askerlik hizmeti yükümlüsünün isteği, belirlenen bedeli ödemesi ve bir aylık temel askerlik eğitimini tamamlaması gerekmektedir⁸. Hâliyle bedelli askerlikten faydalanan kişilerin “*askerlikle ilişkisi olanlar*” kategorisine girdiği, hatta askerlik hizmetinin yerine getirilmiş sayılması sonucu karşısında ilişkisi de aşan bir statüye kavuştuğu kuşkusuzdur. Bu statünün doğal sonucu milletvekili seçilme yeterliliğinin kaybıdır⁹. Seçilme yeterliliğinin kaybını değerlendirecek mercii kaybın niteliğine göre değişmektedir. Seçimlerden önce var olan ancak seçimlerden sonra ortaya çıkan nedenleri Yüksek Seçim Kurulu¹⁰, seçimlerden sonra ortaya

dek subay adayı olarak ayrılmamış yükümlünün bu sürelerin yarısı kadar askerlik yapma olanağı bulunmaktaydı (1111 sayılı Askerlik Kanunu m. 5).

- ⁶ Aynı değişiklik milletvekili seçilemeyecek olanları düzenleyen 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 11nci maddesinin c bendinde de yapılmıştır.
- ⁷ 24 Haziran 2018 seçimleri sonucunda oluşan 27. Dönem TBMM üyelerinden sadece sekizinin otuz yaş altında yer aldığı YSK tarafından ilan edilmiştir (<https://ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/2018CBMV-MVYas.pdf> (e.t.: 20.05.2021)). 2017 Anayasa değişikliği süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuzhan Bekir Keskin, “‘Türk’ün Erkler Ayrılığıyla İmtihanı’: Bir Anayasal Gelenekten Söz Edilebilir mi?”, *Anayasa Hukuku Dergisi*, C. 7, S. 13, 2018, s. 157-231.
- ⁸ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 9.
- ⁹ Milletvekili seçilme yeterliliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gökalp İzmir, “Milletvekilliği Seçilme Yeterliliği ve Bu Sıfatın Kazanılması”, *Yasama Dergisi*, S. 18, 2011, s. 51-116; Hüseyin Şık, “1982 Anayasası’nda Milletvekili Seçilme Yeterliliği ve Mukayeseli Hukuktaki Durum”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 1, 2013, s. 351-400.
- ¹⁰ Yüksek Seçim Kurulunun kuruluş ve işleyişi hakkında güncel değerlendirmeler için bkz. Deniz Polat Akgün, “7062 Sayılı Yüksek Seçim Kurulu’nun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Üzerine Değerlendirmeler”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 1, Haziran 2018, s. 371-386.

çıkan nedenleri ise Türkiye Büyük Millet Meclisi değerlendirecektir. İşte burada “askerlikle ilişkisi olanlar” kategorisinin tespit edilmesi, milletvekillerinin vatan hizmeti yükümlülüğünün incelenmesinin ilk adımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ne var ki ne Anayasa değişikliğinin ne de Milletvekili Seçimi Kanununun gerekçesinde “askerlikle ilişkisi olanlar” konusunda bir açıklık bulunmamaktadır¹¹. Anayasa değişikliğinin ilgili maddesinin TBMM Genel Kurul görüşmeleri esnasında da bu mesele hiç tartışılmamıştır¹².

Halk arasında “vatan hizmeti” olarak adlandırılan süreç askerliğin “muvazzaflık” dönemini anlatmaktadır¹³. Önceki düzenlemede yer alan “yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar” ibaresinin de “yapmak” fiiline yer vermesi nedeniyle “muvazzaflık” dönemiyle ilişkilendirilmesi pekâlâ mümkündür. Fakat yeni düzenlemedeki “askerlikle ilişkisi olanlar” ibaresi böyle açık bir yoruma izin vermemektedir. Ayrıca, “askerlikle ilişkisi olanlar” kategorisinin belirlenmesinde Yüksek Seçim Kurulunun takdir yetkisi de bulunmamaktadır. Askerlikle ilgili işlemler askerlik şubeleri eliyle Millî Savunma Bakanlığı tarafından yürütüldüğünden, askerlik şubeleri ile Millî Savunma Bakanlığının kayıt ve işlemleri esas alınacaktır¹⁴. Seçim kurullarının askerlikle ilgili kayıt ve işlemleri incelemesi ve bunlar hakkında karar vermesi olanaksızdır. Askerlikle ilgili kayıt ve işlemler seçim kurullarınca olduğu gibi benimsenmelidir¹⁵.

Yaşanan tartışmalar üzerine, 18 Şubat 2021 tarihinde TBMM’de kabul edilen ve 5 Mart 2021 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanan

¹¹ Anayasa değişikliğinin gerekçesi için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasiyi/donem26/yil01/ss447.pdf>, s. 10-12 (e.t.: 20.05.2021).

¹² TBMM Tutanak Dergisi, 55. Birleşim, D. 26, C. 31, YY. 2, 11.01.2017, s. 584 vd.

¹³ Arzu Arslan Ertürk, “7146 Sayılı Kanunla Yapılan Yeni Bedelli Askerlik Düzenlemesi ve Düşündürdükleri”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı), C. 25, S. 2, 2019, s. 756; Mehmet Şükrü Yıldız, “7179 Sayılı Kanun ile Sürekli Hale Getirilen Bedelli Askerlik Düzenlemesinin İş Hukukuna Yansımaları”, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 1, 2021, s. 198.

¹⁴ Levent Gönenç, Türkiye’de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008, s. 206.

¹⁵ YSKK 1961/381. Ayrıca bkz. YSKK 2005/181.

7281 sayılı Kanunun 40ncı maddesiyle 7179 sayılı Askeralma Kanununun Erteleme başlıklı 20nci maddesine 7nci fıkra olarak TBMM üyelerinin askerliklerinin üyelik sıfatlarının sona erdiği tarihe kadar erteleneceğine ilişkin hüküm eklenmiştir. Sorunu çözmek amacıyla getirilen hüküm, henüz askerlik hizmetini yerine getirmemiş milletvekillerini “*askerlikle ilişkisi olanlar*” kategorisine bir adım daha yaklaştırmış gözükmektedir. Askerlikle ilişkisi olmayan kimselerin askerlik hizmet yükümlülüklerini erteleme olanağından faydalanması tabiatıyla mümkün değildir.

7179 sayılı Askeralma Kanununda yapılan değişiklikle ortaya çıkan bu durumu değerlendirmek amacıyla, çalışmamızda öncelikle vatan hizmetinin yegâne yerine getirilmesi şekli olan askerlik hizmeti yükümlülüğünün kapsamı ele alınacak, sonrasında askerlikle ilişik olanlar tespit edilmeye çalışılacaktır. Böylece milletvekillerinin vatan hizmeti yükümlüsü olup olamayacakları ve yükümlülüklerinin kapsamı belirlenmeye çalışılacaktır. Son olarak vatan hizmeti yükümlülüğünün milletvekilliğine etkisi incelenecektir.

I. GENEL OLARAK VATAN HİZMETİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ

1982 Anayasasının 72nci maddesi vatan hizmetinin kanunla düzenlenmesini öngörmüştür. Vatan hizmetini düzenleyen güncel kanun 7179 sayılı Askeralma Kanunudur. Mevcut mevzuat çerçevesinde vatan hizmetinin askerlik hizmeti dışında yerine getirilmesi olanaksızdır. 7179 sayılı Kanun uyarınca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı her erkek askerlik hizmetini yapmaya mecburdur¹⁶. Başka bir deyişle, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı her erkek askerlik hizmeti yükümlüsüdür. Askerlik hizmeti erkeklere yüklendiğinden, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kadınlar askerlik hizmeti yükümlüsü olamazlar. Askerlik hizmeti yedek subay, yedek astsubay, erbaş ve er olarak bizzat yerine getirilebilir¹⁷ veya kanunda düzenlenen şartlar sağlandığında yerine getirilmiş sayılabilir. Bunlar dışında, yapılacak sağlık muayenesi neticesinde “*askerliğe elverişli değildir*” kararlı sağlık kurulu ra-

¹⁶ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 4/1.

¹⁷ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 4/2.

poru alan yükümlüler Millî Savunma Bakanlığının onayını müteakip silahaltına alınmaz; dolayısıyla askerlik hizmeti yükümlüsü statüsünden çıkabilirler¹⁸ veya yine kanunda düzenlenen şartları sağlayanlar askerlikten muaf tutulabilirler¹⁹.

7179 sayılı Kanunda belirlenmiş askerlik hizmetini yerine getirme hâlleri ilk bakışta bedelli askerlik, dövizle askerlik ya da istisnai olarak belirli meslek gruplarına tanınmış imkânlardır. Bedelli askerlik, askerlik yükümlülerinden istekli olanların, belirlenen bedeli süresi içinde ödemesi ve bir aylık temel askerlik eğitimini tamamlaması neticesinde yükümlü oldukları askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılmasıdır²⁰. Dövizle askerlik, Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmış yabancı ülkelerde; iltica başvurusu dışında elde ettikleri çalışma iznini de ihtiva eden oturma izni veya doğrudan çalışma iznine sahip olarak işçi, işveren veya bir meslek ya da sanat mensubu sıfatını haiz olanlar ile bir iş sözleşmesine bağlı olarak yabancı bandıralı gemilerde gemi adamı sertifikasında yazılı mesleğini en az üç yıl süreyle fiilen icra eden askerlik yükümlülerinden ya da yurt dışında ikamet eden ve çok vatandaşlık hakkına sahip olanlar ile yurt dışında doğup yurt dışında ikamet eden ve süresiz ikamet iznine sahip olanlardan en az üç yıl süre ile fiilen yabancı ülkelerde bulunan askerlik yükümlülerinden istekli olanların, bedelli askerlik için belirlenen bedeli döviz cinsinden ödemesi ve Milli Savunma Bakanlığınca verilecek uzaktan eğitimi almaları neticesinde yükümlü oldukları askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılmasıdır²¹.

Belirli meslek gruplarına tanınmış istisna, öğretmenler, Emniyet, Jandarma, Sahil Güvenlik mensupları ile tabipler için söz konusudur. Millî Eğitim Bakanlığının ihtiyaç göstermesi ve Millî Savunma Bakanlığının uygun görmesi üzerine, yedek subay adayı olarak silahaltına alınacaklardan, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmenlik

¹⁸ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 15/6, m. 16.

¹⁹ Önceki düzenleme olan “yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar” kategorisinin kapsamı için bkz. YSKK 2001/169.

²⁰ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 9/1.

²¹ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 39/1-2.

mesleğini fiilen icra edenler arasından bildirilenler, temel askerlik eğitimini takiben Millî Eğitim Bakanlığı emrine verilebilir ve askerlik hizmetini bu suretle yerine getirmiş sayılabilirler²². Emniyet Hizmetleri sınıfına mensup personel kamu görevinden sayılmayacak hâller dışında on yıllık hizmet süresini doldurduklarında askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılırlar²³. Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı kadrolarında görevli muvazzaf ve sözleşmeli subay veya astsubaylar ile uzman erbaş ve sözleşmeli erbaş ve erlerin hizmette geçirdikleri süreler, görevlerinden ayrıldıktan ve ilişkileri kesildikten sonra kısmen veya tamamen askerlik yükümlülüğünden sayılmaktadır²⁴. Benzer biçimde askeri okullardan ayrılanların öğrencilik sürelerinin üçte biri askerlik hizmetinde geçirilmiş sayılmaktadır²⁵. Millî Savunma Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığınca her celp ve/veya atama döneminde müştereken belirlenen yer ve miktarda yedek subay adayı olarak silahaltına alınacak tabipler temel askerlik eğitimini takiben Devlet hizmeti yükümlülüğünü yapmak üzere Sağlık Bakanlığı emrine verilir ve bunlardan usulüne uygun olarak Devlet hizmeti yükümlülüğünü yerine getirdikleri Sağlık Bakanlığınca Millî Savunma Bakanlığına bildirilenler askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılır²⁶.

Bunlara ek olarak, Türk vatandaşlığını sonradan kazananlardan gelmiş oldukları ülkelerde askerlik yaptıklarını veya askerlik hizmetini yerine getirmiş sayıldıklarını belgeleyenler ile vatandaşlığa alındıkları yıl 22 ve daha büyük yaşta olanlar²⁷; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kanunlarına göre zorunlu askerlik hizmetini yerine getirdiklerini belgelendiren Türk vatandaşları²⁸ 7179 sayılı Askeralma Kanununun öngördüğü askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılırlar.

²² 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 10/1.

²³ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 11/2.

²⁴ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 12/2-3-4, m. 46/1, m. 48/1.

²⁵ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 46/1.

²⁶ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 13/1.

²⁷ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 43/1.

²⁸ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 44.

Askerlik hizmeti yükümlülüğünün kapsamını genel olarak belirlerken dikkat edilmesi gereken son kategori askerlikten muaf tutulanlardır. Askerlik hizmetini yerine getirmekte iken ölen, hakkında gaiplik kararı verilen, maluliyet aylığı bağlanmasını gerektirecek biçimde malul olanlar ile terhis edildikten sonra askerlik hizmetinin sebep ve tesiri ile hayatını kaybettiği mahkeme kararı ile sabit olanların bir kardeşi istekli olmadığı müddetçe askerlik hizmetine alınmaz veya askerlik hizmetinde ise terhis edilir²⁹. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında hayatını kaybedenlerden askerlik hizmetini yerine getirmekte olan yükümlüler ile 3713 sayılı Kanunun 21nci maddesinin 1nci fıkrasının j bendi kapsamında terör eyleminin ortaya çıkarılması, etkilerinin azaltılması veya bertaraf edilmesinin sağlanmasında yardımcı ve faydalı olan sivillerin kendilerinden olma çocuklarının ve aynı anne ve babadan olma kardeşlerinin tamamı; 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen darbe teşebbüsü ve terör eylemi ile bu eylemin devamı niteliğindeki eylemlere, görevi olmadığı hâlde mukavemet ederken şehit olanların kendinden olma erkek çocukları ile aynı anne ve babadan kardeşlerinin tamamı; güvenlik korucuları dâhil kamu görevlilerinin kendilerinden olma çocuklarının tamamı ile aynı anne ve babadan olma kardeşlerinden biri istekleri olmadığı müddetçe askerlik hizmetine alınmaz veya askerlik hizmetinde ise terhis edilir³⁰. İki ülkeden birinde yapılan askerlik hizmetinin sayılmasına dair ikili anlaşmalar kapsamına giren yükümlüler ile barışta, olağanüstü hâl veya seferberlik hâllerinde veya savaşta, askerliğini henüz yapmadan, Milli Güvenlik Kurulunca gerekli görülen sahalarda Bakanlığın teklifi üzerine Cumhurbaşkanınca özel olarak görevlendirilen gönüllüler, Cumhurbaşkanınca belirlenen şartlara uydukları takdirde askerlikten muaf tutulabilir³¹.

²⁹ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 42/1.

³⁰ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 42/2.

³¹ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 45.

II. ASKERLİKLE İLİŞİĞİ OLMANIN KAPSAMI

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre “*ilişik*” olma bir “*ilgi, bağlılık, ilişki, münasebet*” göstermektedir³². Askerlik hizmeti söz konusu olduğunda, “*ilişği olma*” durumu öncelikle askerlik hizmetini yerine getirebilecek veya getirmiş sayılacak statüde olmayı anlatır. Nitekim askerlik hizmetini 7179 sayılı Kanun hükümleri gereğince yerine getirmek veya yerine getirmiş sayılmak zorunda olan erkek Türk vatandaşı yükümlüdür³³ meğerki “*askerliğe elverişli değildir*” raporu ya da 7179 sayılı Askeralma Kanununda sayılan diğer hâller sebebiyle askerlik hizmetinden muaf tutulsunlar. Ancak, “*askerlikle ilişği olma*” statüsü askerlik hizmetinin bizzat yerine getirilmesi ya da getirilmiş sayılması ile sınırlı değildir.

Askerlik hizmeti yükümlülüğü Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı her erkeğe yüklenmiş olsa da “*askerlikle ilişği olma*” statüsüne doğumla girilmemekte ve ölene kadar da bu statüde kalınmamaktadır. Askerlik hizmeti yükümlülüğü için askerlik çağında bulunması şarttır³⁴. Askerlik çağı, nüfus kayıtlarına göre her erkeğin 20 yaşına girdiği yılın ocak ayının birinci gününden başlayan ve 41 yaşına girdiği yılın ocak ayının birinci gününde biten süredir³⁵. Ancak, bu süre içinde askerlik hizmetinin yerine getirilmesi ya da getirilmiş sayılmasıyla da “*askerlikle ilişği olma*” statüsünden çıkılmamakta; askerlik çağının sonuna kadar “*ilişik*” sürmektedir. Çünkü askerlik çağı, “*yoklama*”, “*muvazafılık*” ve “*yedeklik*” olmak üzere üç döneme ayrılmaktadır³⁶. Yoklama dönemi, askerlik çağının başlangıcından muvazafılık hizmetinin başlangıç tarihine kadar geçen süredir³⁷. Muvazafılık dönemi, yükümlünün sevk belgesinde yazılı sevk tarihi ile başlayıp terhis tari-

³² bkz. <https://sozluk.gov.tr>

³³ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 3/1-jj.

³⁴ Laçın, askerlikle ilişğin onsekiz yaşını dolduran erkekler bakımından söz konusu olacağını düşünmektedir (Özgür Laçın, Türk Anayasalarında Milletvekilliği Sıfatının Kazanılması ve Kaybedilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2017, s. 56).

³⁵ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 3/1-a.

³⁶ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 5/1.

³⁷ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 3/1-ii.

hine kadar geçen süredir³⁸. Yedeklik dönemi, muvazzaflık döneminin bitiminden askerlik çağının sonuna kadar olan süredir³⁹. Başka bir deyişle, askerlik hizmeti yükümlüsü, askerlik çağının başından sonuna kadar “*askerlikle ilişiği olma*” durumunda kalmaktadır. Üstelik, 7179 sayılı Askeralma Kanununda düzenlenen şekillerde muvazzaflık hizmeti yerine getirilmediği veya yerine getirilmiş sayılmadığı müddetçe askerlik çağı dışına da ıkılamamaktadır⁴⁰.

7179 sayılı Askeralma Kanununda “*ilişik*” kavramı arandığında, tek bir fıkra haricinde hep “*ilişik kesme*” biçiminde olumsuz anlamda kullanıldığı görölmektedir. Bunlar görevden ilişik kesme, öğrencilikten ilişik kesme, askerlikten ilişik kesme gibi var olan bir hukuki statünün sonlandırılmasına yöneliktir. İlgili Kanunun 36ncı maddesinin 2nci fıkrasında ise hakkında bir yıldan fazla hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilenlerden askerlikle ilişiği olanların tahliyelerinde cezaevi idarelerince on beş günlük süre içerisinde askerlik şubesine müracaat edeceklerinin tebliğ edileceği, tebliğ belgesinin askerlik şubesine gönderileceği ve askerlik şubesinin tanyacağı süre içerisinde gelmeyenlerin bakaya sayılacağı düzenlenmektedir. Anılan fıkranın uygulanabilmesi için suçun askerlik hizmetine başlamadan önce veya askerlikleri sırasında işlenmesi gerekmektedir⁴¹. Fakat, bu hüküm “*askerlikle ilişiği olma*” statüsünün sadece muvazzaflık dönemini kapsadığını göstermemektedir. Yedeklik döneminde seferberlik ve savaş hâlinde silahlaltına alınacak yükümlülerin devam eden ve biten adli kovuşturmalarında uygulanacak esaslar Kanunda ayrıca düzenlenmiřtir⁴². Barış şartlarında tatbikat ve eğitim için kısmen veya tamamen çağrılacak yedeklik dönemindeki yükümlülerin erteleme usul ve esasları ise Cumhurbaşkanlığınca ıkarılan yönetmelik ile belirlenecektir⁴³. Dolayısıyla, sadece muvazzaflık dönemine ilişkin bir hükümden hareketle “*askerlikle ilişiği olma*” statüsü belirlenmemektedir.

³⁸ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 3/1-p.

³⁹ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 3/1-gg.

⁴⁰ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 5/11

⁴¹ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 36/1.

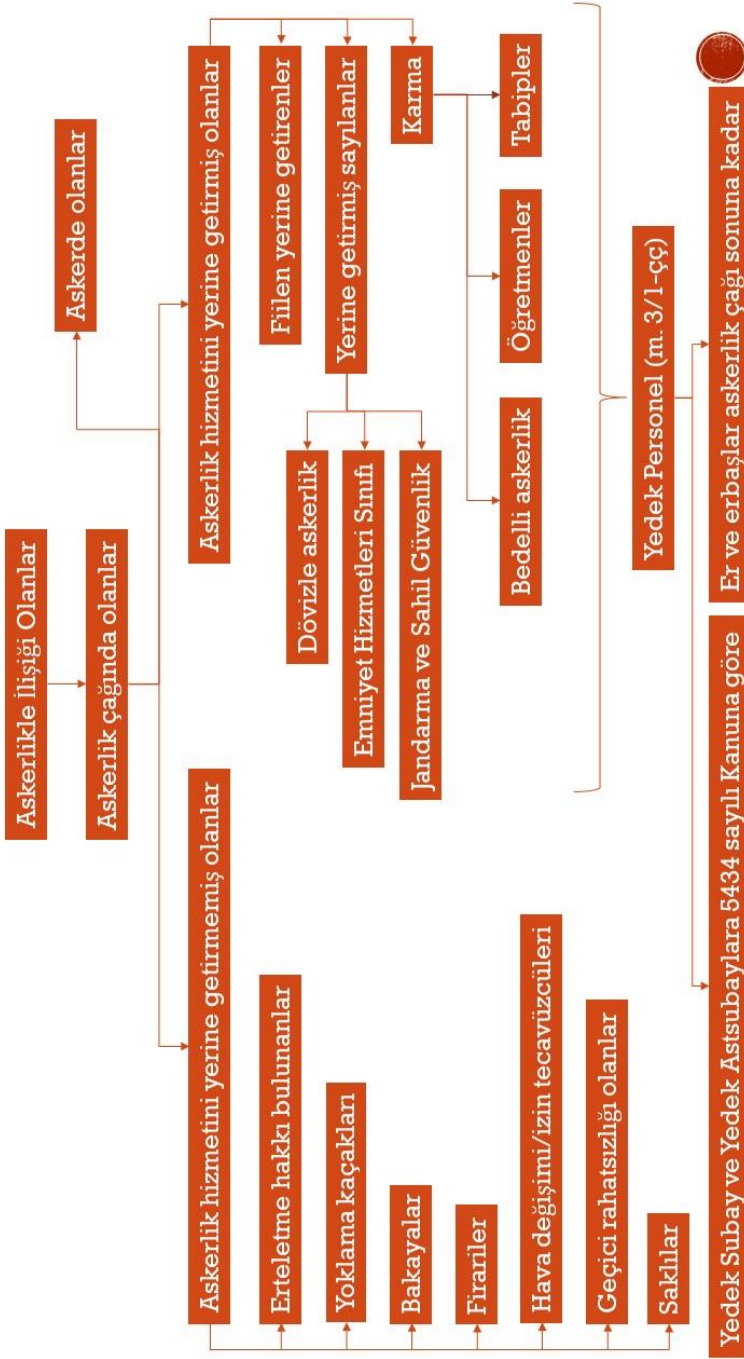
⁴² 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 55.

⁴³ 7179 sayılı Askeralma Kanunu m. 57.

7179 sayılı Kanunun uygulanması için çıkartılmış Askeralma Yönetmeliği, Kanun çerçevesinde yaptığımız yukarıdaki yorumu destekler niteliktedir. Nitekim, yönetmelik askerlik hizmetini yerine getirmiş sayılmak için kanun hükümlerine göre fiilî askerlik hizmeti ile herhangi bir ilişkisi kalmamış olmayı aramaktadır⁴⁴. Bilindiği üzere askerlik çağı boyunca yükümlünün askerlik hizmetini muvazzaf veya yedek olarak yerine getirme ihtimali bulunmaktadır. Yorumumuzu destekleyen başka bir hüküm Askeralma Yönetmeliğinin 47nci maddesidir. “Lisans ve daha aşağı seviyedeki öğrenci ertelemeleri” başlıklı maddenin 10ncu fıkrası uyarınca bu seviyedeki öğrenim kurumlarıncaya kayıt hakkı kazandığı bildirilen yükümlülerin askerlik durumları Millî Savunma Bakanlığınca talep eden kurumlarla paylaşılmaktadır. Askerlikle ilişkisi olmayan yükümlülerin kayıtları askerlik durum belgesi aranmaksızın yapılmaktadır. Öyleyse “*askerlikle ilişkisi olma*” statüsü askerlik çağına girilmesiyle söz konusu olmaktadır. Buna paralel olarak askerlikle ilişkisi olanlar okul idarelerince askerlik şubelerine yönlendirilecektir. Zaten anılan fıkranın son cümlesi “*kayıt tarihinde henüz askerlik çağına girmemiş olanlardan askerlik durum belgesi talep edilmez*” demek suretiyle “*askerlikle ilişkisi olma*” statüsünün “*askerlik çağı*” ile bağınsarsılmaz biçimde kurmaktadır.

Buraya kadar ele aldığımız hükümler sayesinde “*askerlikle ilişkisi olanlar*”ın kategorik olarak bir tabloyla gösterilmesi mümkündür.

⁴⁴ Askeralma Yönetmeliği m. 4/1-ç.

“Askerlikle ilişkisi olmayanlar” ise ölümler, gaipler, yedeklik süresi dolanlar, askerliğe elverişli olmayanlar ve askerlikten muaf tutulanlardır.

Milletvekillerinin de askerlik çağında buldukları müddetçe vatan hizmeti yükümlüsü ve dolayısıyla “askerlikle ilişkisi olma” durumunda yer alabilecekleri anlaşılmaktadır.

III. VATAN HİZMETİ YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN MİLLETVEKİLLİĞİNE ETKİSİ

1982 Anayasasının “Milletvekili seçilme yeterliliği” başlığını taşıyan 76ncı maddesinin ikinci fıkrası uyarınca “askerlikle ilişkisi olanlar” milletvekili seçilememektedir. Öyleyse, milletvekili adayları, adaylık başvuru tarihi itibarıyla “askerlikle ilişkisi olma” statüsünde yer almamalıdır. Bu statüyü askerlik çağıyla irtibatlandırınca milletvekili adaylarının başvuru tarihinde askerlik çağında olmamaları gerekecektir. Askerliğin herhangi bir sebeple ertelenmiş olması da sonucu değiştirmeyecektir⁴⁵. Erkek Türk vatandaşları, askerliğe elverişli olmadıkları veya askerlikten muaf tutulmadıkları sürece, askerlik çağı içinde milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olamayacaklardır.

Milletvekili seçilme yeterliliğinin Yüksek Seçim Kurulu tarafından incelenmesi zaman içerisinde farklı görünümeler arz etmiştir. Esasen, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 130ncü maddesi uyarınca, Yüksek Seçim Kurulunun seçilme yeterliliğine ilişkin itirazları 3 günlük olağan veya 7 günlük olağanüstü itiraz süresinde incelemesi olanaklıdır. Adaylığın kesinleşmesinden sonra, adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur-yazar olmadığı veya seçilme yeterliliğini kaybettiren bir mahkûmiyeti bulunduğuna ilişkin iddialar dışındaki neden-

⁴⁵ Gözler, milletvekili seçilme yeterliliğinin varlığı bakımından askerlik çağına girmemiş olmaya yer verirken; herhangi bir sebeple askerliğin ertelenmesini de aynı nitelikte görmektedir (Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 460). Daha önce de belirtildiği üzere, askerlikle ilişkisi olmayan kimselerin askerlik hizmetini erteletme haklarını kullanması, askerlik mevzuatı çerçevesinde mümkün değildir.

lerle adaylara itiraz olunamamaktadır⁴⁶. Yüksek Seçim Kurulu, önce-leri konuyu mahalli idare seçimlerindeki adaylık bağlamında ele almış ve itirazın süresinde yapılıp yapılmadığını incelemiştir⁴⁷. Sonrasında “tam kanunsuzluk” ilkesi çerçevesinde mahalli idare seçimlerindeki adaylığa ilişkin itirazları süresi geçse bile incelemiştir⁴⁸. Son olarak 298 sayılı Kanunda yer alan nedenler yanında 1982 Anayasasının 76ncı ve Geçici 16ncı maddelerinde yer alan nedenleri de göz önüne almaya başlamıştır⁴⁹.

Milletvekili seçimlerine yönelik itirazın ilk kez değerlendirildiği 1988 yılında, milletvekilliğinin seçimden önce var olan veya seçimden sonra ortaya çıkan bir nedenle düşmesine TBMM tarafından karar verileceği gerekçesiyle itiraz reddedilmiştir⁵⁰. Zamanla içtihadını de-ğiştiren Yüksek Seçim Kurulu, “yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar” şartının bulunduğu 1994 yılında, askerlik hizmeti- ni yapmamış olanların seçim tutanağını olağan ve olağanüstü itiraz sürelerine bakmadan ve seçim sonuçlarının kesinleşmesini de dikkate almadan incelemiş, “tam kanunsuzluk” ilkesini uygulayarak iptal et-miştir⁵¹. 1996 yılında “tam kanunsuzluk” hâllerinde milletvekili seçim tutanağını iptal edebileceğini belirterek içtihadını sürdürmüş, fakat itiraza konu milletvekili seçim tutanağını iptal etmemiştir⁵². 1999 yılında verdiği iki karar ile milletvekili seçilme yeterliliği konusundaki içtihadına son şeklini vermiştir. Buna göre, milletvekili seçilme yeter-liliğini etkileyen durum seçimden önce gerçekleşmiş ama seçimden

⁴⁶ 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun m. 130/4.

⁴⁷ YSKK 1964/1188; YSKK 1967/85.

⁴⁸ YSKK 1969/52; YSKK 1971/19; YSKK 1972/194; YSKK 1975/489; YSKK 1983/555.

⁴⁹ YSKK 1984/1404. Ayrıca bkz. Ahmet Hulusi Akkaş, Bir Güvenlik Tedbiri Türü Olarak Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 85 vd.

⁵⁰ YSKK 1988/311. Kararın eleştirisi için bkz. Erdal Onar, “1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi”, Anayasa Yargısı, C. 14, 1997, s. 437-438.

⁵¹ YSKK 1994/1559. Aynı yönde bkz. YSKK 1996/221. Ayrıca bkz. Muzaffer Hatipoğlu – Ali Parlar, Seçim Kanunları ve Seçim Suçları, Yayın Matbaacılık, Ankara, 2004, s. 4.

⁵² YSKK 1996/71.

sonra ortaya çıkmışsa, olağan veya olağanüstü sürelerin geçip geçmediğine bakılmaksızın konu Yüksek Seçim Kurulunca incelenebilecek ve gerekli görülürse milletvekili seçim tutanağı iptal edilebilecektir⁵³. Fakat, seçilme yeterliliğini etkileyen durum seçimden sonra gerçekleşmiş ve yine seçimden sonra ortaya çıkmışsa, burada tutanağın iptali değil milletvekilliğinin TBMM kararıyla düşürülmesi söz konusu olacaktır⁵⁴. Doğal olarak bu süreçte yetki TBMM’dedir⁵⁵. Yüksek Seçim Kurulunun “*tam kanunsuzluk*” içtihadından saptığını gösterir bir ilke kararı henüz bulunmamaktadır⁵⁶.

Buraya kadar anlatılanlar çerçevesinde vatan hizmetinin milletvekilliğine etkisini “*askerlik çağı öncesi*” ve “*askerlik çağı içinde*” olmak üzere iki kategoride değerlendirilmesinin gerektiği anlaşılmaktadır. Askerlik çağı dışına çıkanlar bakımından ilişik olma söz konusu değildir. “*Askerlik çağı içinde*” kategorisi de kendi içinde “*askerliği erteletenler*”, “*askerliği yapanlar veya yapmış sayılanlar*” ve “*yedekler*” olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

A. ASKERLİK ÇAĞI ÖNCESİ

Onsekiz yaşını doldurmuş ve seçimin yapıldığı yıl içerisinde yirmi yaşına girmeyecek olan milletvekili adayları bakımından “*askerlikle ilişkisi olma*” statüsü seçimler sırasında mevcut bulunmayacağından Yüksek Seçim Kurulu tarafından yapılacak bir işlem yoktur. Seçimlerin yapıldığı yıldan sonra oluşacak “*askerlikle ilişkisi olma*” statüsünü ise TBMM değerlendirecektir⁵⁷.

⁵³ YSKK 1999/371.

⁵⁴ Milletvekilliğinin yasama dönemi bitmeden ve diğer milletvekillerinin yasama meclisi üyelikleri henüz sürerken herhangi bir sebeple sona ermesine ilişkin tüm hâller “*milletvekilliğinin düşmesi*” olarak adlandırılabilir. Nitekim 1982 Anayasasında düzenlenen hükmün başlığı da “*milletvekilliğinin düşmesi*”dir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Onar (1997): s. 387-388). Aksi yönde görüş için bkz. Cengiz Gül – Muhammed Yavuz, “Seçilmeye Engel Bir Suçtan Kesin Hüküm Giyme Nedeniyle Milletvekilliğinin Sona Ermesi”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2009, s. 75.

⁵⁵ YSKK 1999/1585. Ayrıca bkz. Gönenç (2008): s. 91-94.

⁵⁶ “Tam kanunsuzluk” içtihadını sürdüren güncel ilke kararları için bkz. YSKK 2004/2564; YSKK 2006/320.

⁵⁷ Bu durum askerlik çağı içinde incelenmiştir.

B. ASKERLİK ÇAĞI İÇİNDE

Seçimin yapıldığı yıl içerisinde askerlik çağına girecek veya hâlihazırda askerlik çağında bulunan kimseler bakımından “*askerlikle ilişkisi olma*” statüsü mevcuttur. Yüksek Seçim Kurulu bu statüdeki kimselerin adaylık başvurularını kabul etmemelidir. Bu statüdeki kimseler aday olup seçilseler bile Yüksek Seçim Kurulunun “*tam kanunsuzluk*” içtihadı çerçevesinde her zaman hukuki durumlarının değerlendirilebilir ve milletvekili seçim tutanakları iptal edilebilir.

1982 Anayasasının 79ncü maddesi uyarınca milletvekillerinin seçilmeden önce seçilmeye engel bir durumu bulunup bulunmadığını incelemek Yüksek Seçim Kurulunun görev ve yetkisindedir. Milletvekili seçilme yeterliliğine ilişkin bir hâlin TBMM tarafından incelenmesi, 1954 yılında kaldırılan seçim tutanaklarının TBMM tarafından denetlenmesi usulünün yeniden ihdası anlamına gelecektir. 1982 Anayasasının 67nci maddesinin ikinci fıkrası ile 79ncü maddesine göre seçimler yargı yönetim ve denetimi altında yapılacağı için seçim sürecine ilişkin konuların TBMM tarafından değerlendirilmesi zaten olanaksızdır⁵⁸.

1. Askerliği Erteleyenler

Seçildiği yıl askerlik çağında olmayan milletvekilinin askerlik çağına girdikten sonra 7179 sayılı Kanundaki herhangi bir nedenle erteleme hakkını kullanması durumunda ne Yüksek Seçim Kurulunun ne de TBMM'nin yapacağı bir işlem bulunmamaktadır. Fakat, bir sonraki seçimlerde adaylık için başvurması durumunda Yüksek Seçim Kurulunun adaylık başvurusunu kabul etmemesi gerekecektir.

2. Askerliği Yapanlar veya Yapmış Sayılanlar

Askerlik çağına seçimlerin yapıldığı yıldan sonraki yıl girmiş milletvekilinin, yasama dönemi bitmeden bizzat askere gitmesi veya bedelli askerlik gibi yerine getirmiş sayılma yollarından birini tercih etmesi durumunda, “*askerlikle ilişkisi olma*” statüsünün TBMM tarafın-

⁵⁸ Aynı yönde bkz. Onar (1997): s. 437-438.

dan değerlendirilmesi gerekecektir. Bu durumdaki milletvekili için “milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar” ile “devamsızlık” olmak üzere iki hâl akla gelebilir. Milletvekilliğiyle bağdaşmayan iş kavramı kuvvetler ayrılığının gereğidir. Bu sayede milletvekillerinin yürütme organına karşı bağılılığının en alt düzeyde tutulması amaçlanmıştır⁵⁹. Yürütmeye denk bir güç oluşturacak, yürütmeyi denetleyecek yasamanın bir üyesinin yürütme emrine girmesi düşünülemez⁶⁰.

Milletvekilliğiyle bağdaşmayan işler 1982 Anayasasının 82nci maddesinde sayılmıştır⁶¹. Milletvekilleri merkezi veya yerel yönetim idarelerinde görev alamazlar. Devletten destek gören vakıf ve derneklerde, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında bulunamazlar. Görev almaları yasaklanan kurum ve kuruluşların herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler. Yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı herhangi bir işle de görevlendirilmezler. Yine aynı maddenin son fıkrası uyarınca milletvekilliğiyle bağdaşmayan diğer işler kanunla düzenlenecektir. Anılan fıkra uyarınca çıkartılan 3069 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği ile Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun Anayasanın 82nci maddesinin 1nci fıkrasındaki düzenlemeye aynen yer verdikten sonra; ilgili fıkarda zikredilen kurum ve kuruluşlarda alınamayacak görevleri somutlaştırmıştır. Milletvekilleri, söz konusu kurum ve kuruluşlarda ücret karşılığı iş takipçiliği, komisyonculuk, müşavirlik yapamayacak; genel sekreter, sekreter veya benzeri herhangi bir nam altında hiçbir yönetim görevi alamayacaktır⁶². Ayrıca, devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar ile zimmet, ihtilas, irtikap, kaçakçılık ve döviz suçları gibi Devletin maddi

⁵⁹ Onar (1997): s. 440.

⁶⁰ Mümtaz Soysal, 100 Soruda: Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 204.

⁶¹ Milletvekilliğiyle bağdaşmayan işler konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Reyhan Ayaz, “Milletvekilliği ile Bağdaşmayan İşler ve TBMM Başkanlığının Konuya Bakış Açısı”, Yasama Dergisi, S. 41, 2020, s. 107-133

⁶² 3069 sayılı Kanun m. 3, m. 4/1.

çıkarlarıyla ilgili davalarda Devlet aleyhine vekil olamayacak; serbest mesleklerini icrada, ferdi işletmelerini idarede milletvekilliği unvanlarını kullanamayacaklardır⁶³. İstisnai olarak yabancı bir devlet veya milletlerarası bir kuruluş tarafından verilen idari ve siyasi, ücretli herhangi bir işi veya görevi TBMM kararıyla uygun bulunursa kabul edebileceklerdir⁶⁴. Milletvekili seçilmeden önce milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir işle iştigal eden milletvekilinin mevcut durumunu 3069 sayılı Kanuna uygun hâle getirmesi için milletvekili seçildikten sonra 6 aylık bir süresi bulunmaktadır⁶⁵.

Gerek Anayasa gerekse 3069 sayılı Kanun hükümleri arasında vatan hizmetinin yegâne yerine getirilme şekli olan ve yükümlü olarak yerine getirilen askerlik hizmeti yer almamaktadır. Her ne kadar 1982 Anayasasının 82nci maddesinin ikinci fıkrası ile 3069 sayılı Kanunun 2nci maddesinin ikinci fıkrası “*yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı Resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler*” hükmünü içerse de askerlik hizmetini bu kapsama sokmak güçtür. Burada kast edilen “işler”, kurul üyeliği, büyükelçilik, uluslararası kuruluşlarda daimî temsilcilik, bakanlık, valilik gibi doğrudan yürütme organının kararına bağlı ve maddi kazanç yaratacak işlerdir. Örneğin, 1982 Anayasasının 106nci maddesinin dördüncü fıkrası Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanan milletvekilinin milletvekilliğinin düşeceğini ayrıca düzenlemiştir. Yürütmenin askerlik hizmeti yoluyla milletvekiline etkide bulunabilmesi ihtimali de hayli düşüktür. “*Askerlikle ilişkisi olma*” statüsünü ortadan kaldırıp seçilme yeterliliğini kazandırmasa bile, askerlik hizmetinin 7179 sayılı Kanunun 20nci maddesinin yedinci fıkrası kapsamında milletvekili tarafından erteletebilmesi olanaklıdır. Şu hâlde geriye işletilebilecek tek yol olarak devamsızlık hükümleri kalmaktadır.

1982 Anayasasının 84ncü maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliği düşü-

⁶³ 3069 sayılı Kanun m. 3.

⁶⁴ 3069 sayılı Kanun m. 4/2.

⁶⁵ 3069 sayılı Kanun m. 6.

rülebilecektir. Burada ilk dikkat edilmesi gereken husus bir ay içinde beş birleşim devamsızlık yapılması gerektiğidir. Devamsızlık yapılan birleşimlerin birbirini takip etmesi gerekmemektedir. Milletvekilinin aynı ay içerisinde beş farklı birleşime katılmaması yeterlidir. Askerliğin bizzat yerine getirilmesi durumunda bir ay içinde beş birleşim devamsızlık yapılması mümkün gözükmemektedir. Ancak, bedelli askerlik gibi bir aylık temel eğitimin yer aldığı uygulamada, kışlada geçirilmesi gereken sürenin TBMM'nin tatilde olduğu veya çalışmalarına ara verdiği süreye denk getirilmesi suretiyle devamsızlık için gereken bir ay içinde beş birleşime katılmama şartı aşılabılır. Hatta dövizle askerlik gibi uzaktan eğitimin uygulandığı seçenekte hiç devamsızlık da yapılmayabilir. Üstelik, söz konusu düzenleme devamsızlığın “izinsiz” olma şartını aradığından, milletvekilinin usulüne göre izin alması durumunda da devamsızlık hükümleri işletilemeyecektir. Milletvekili on güne kadar doğrudan TBMM Başkanına yazıyla başvurarak; on günden uzun izinler içinse Başkanlık Divanının sunuşları arasında yer alacak konuya ilişkin teklifin TBMM Genel Kurulu tarafından görüşmesiz ve işaretle oyuyla kabulü üzerine izin alabilmektedir⁶⁶. Sadece bu suretle alınan izinler aralıksız iki ay veya fazlasına tekabül etmekteyse, milletvekiline ödenek ve yolluklarının verilebilmesi için ayrıca TBMM Genel Kurulunun karar alması gerekecektir⁶⁷. Öyleyse, devamsızlık, usulüne göre izin almadan bizzat veya bedelli askerlik gibi kışlada sürekli bulunulmasını gerektiren biçimde askere giden ve bir ay içinde de beş birleşime katılmayan milletvekili için söz konusu olacaktır.

Milletvekilinin askerlik sebebiyle izinsiz devamsızlık yapması milletvekilliğinin kendiliğinden düşmesine yol açmamaktadır. İzinsiz devamsızlık TBMM Başkanlık Divanınca tespit edilecek ve milletvekilliğinin bu sebeple düşmesi TBMM Genel Kurulunun oyuna sunulacaktır. TBMM Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğuyla karar

⁶⁶ TBMM İctüzüğü m. 151/2, m. 151/3.

⁶⁷ TBMM İctüzüğü m. 154.

vermesi hâlinde milletvekilliği düşmüş sayılacaktır⁶⁸. Burada Başkanlık Divanının durumu tespit etmesi arandığından, izinsiz devamsızlık yapan milletvekili hakkında TBMM Başkanının takdir yetkisi bulunmamaktadır. Konunun mutlaka Başkanlık Divanında görüşülmesi gerekir. Esasen Başkanlık Divanının da yapacağı izinsiz devamsızlığı tespitten ibarettir. Milletvekili erteletme hakkı olmasına rağmen bileerek ve isteyerek askere gitmiş olacağı için ortada özür sayılacak bir durum bulunmamaktadır. Her ne kadar Anayasa hükmünde yer almasa da TBMM İçtüzüğü gereği, izinsiz devamsızlık tespit edildiğinde Başkanlık Divanı konuyu Anayasa ve Adalet Komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyona havale edecektir⁶⁹. Karma Komisyon yasama dokunulmazlığının kaldırılması hükümlerine göre milletvekilinin devamsızlığını inceleyecek ve bir rapor hazırlayacaktır⁷⁰. Yasama dokunulmazlığındaki usul uygulanacağı için Karma Komisyonunda bir Hazırlık Komisyonu kurulması gerekse de ne Hazırlık Komisyonunun ne de Karma Komisyonun izinsiz devamsızlığı tespit etmek dışında yapabileceği bir şey yoktur. Milletvekilinin, eğer izinli olduğunu iddia ediyorsa, bunu Genel Kuruldan önce kanıtlama olanağı vardır⁷¹. Milletvekili izinli alarak askere gittiğini ispat edemiyorsa, ortada özür gibi yoruma açık bir konu bulunmadığından gerek Hazırlık Komisyonu gerekse Karma Komisyon milletvekilliğinin düşmesi yönünde raporlar hazırlamak zorundadır. Karma Komisyon raporu milletvekilliğinin düşmesi yönünde olsa bile son karar TBMM Genel Kurulu tarafından verileceği için Genel Kurul raporu üye tamsayısının salt çoğunluğu ve üzerinde bir oyla kabul ederse milletvekilliği düşmüş sayılacaktır. Eğer Genel Kurulda kabul oyları üye tamsayısının salt çoğunluğuna ulaşamaz veya ret oyları çoğunlukta olursa, milletvekilliği düş-

⁶⁸ 1982 AY m. 84/4. Milletvekilliğinin devamsızlık sebebiyle düşmesindeki yeter sayı hakkında bkz. Ali Erdem Doğanoglu, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda Toplantı ve Karar Yeter Sayısı", Prof. Dr. Erdal Onar'a Armağan, C. II, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 391, Ankara, 2013, s. 1447.

⁶⁹ TBMM İçtüzüğü m. 138/1.

⁷⁰ TBMM İçtüzüğü m. 138/2.

⁷¹ TBMM İçtüzüğü m. 138/3.

meyecektir. Milletvekilinin askerlik sebebiyle izinsiz yaptığı devam-sızlığı meşru görebilecek yegâne makam TBMM Genel Kuruludur⁷².

Askerlik sebebiyle izinsiz devamsızlık yaptığı gerekçesiyle milletvekilliği TBMM Genel Kurulu tarafından düşürülen milletvekili, 1982 Anayasasının 85nci maddesi uyarınca, düşme kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde, kararın Anayasaya veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir⁷³. Başka bir milletvekilinin de düşme kararı hakkında Anayasa Mahkemesine başvurması mümkündür. İptal istemi onbeş gün içerisinde kesin karara bağlanacaktır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin onbeş gün içinde karar vermemesi, karar verme yetkisinin kalkacağı anlamına gelmemektedir. Burada işin özel niteliği gereği mümkün olan en kısa süre içerisinde çözümlenmesi amaçlanmıştır⁷⁴. Bu kararın denetiminde milletvekilinin izinsiz olup olmadığı yanında TBMM Genel Kurulunun düşmeye üye tamsayısının salt çoğunluğuyla karar verip vermediği ile TBMM İçtüzüğü'nün devamsızlık nedeniyle milletvekilliğinin düşürülmesinde uygulanacak usule ilişkin hükümlerine uyulup uyulmadığı incelenebilecektir⁷⁵. Anayasa Mahkemesinin izinsiz devamsızlık sebebiyle milletvekilliğinin düşmesi hakkındaki

⁷² Devamsızlık için ayrıca bkz. Onar (1997): s. 451-454.

⁷³ Yedi günlük iptal isteminde bulunma süresi düşme kararının alındığı gün başlamaktadır. Burada karara konu milletvekilinin kararın verildiği oturumda hazır bulunmayabileceği gerekçesiyle sürenin Resmî Gazetede yayımdan itibaren başlatılması daha isabetli bulunmuştur (Onar (1997): s. 463). Her ne kadar Resmî Gazete'de Yayımlanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararları; Meclisin Yaptığı Seçimlerin Sonuçları; Başkanlık Divan Kararları Hakkında Yönetmeliğin 3ncü maddesinin o fıkrası düşme kararlarının Resmi Gazetede yayımlanacağını düzenlese de; iletişim olanaklarının hayli geliştiği günümüzde milletvekilliği düşen milletvekilinin bu karardan aynı gün içinde haberdar olmaması pek rastlanabilecek bir durum değildir. Bu sebeple sürenin kararın alındığı günden başlamasında bir sakınca görmüyoruz. Anayasa Mahkemesi de 1982 Anayasasındaki hükümle benzer hüküm içeren 1961 Anayasası döneminde, aynı olayla ilgili verdiği iki kararda sürenin Resmî Gazetede yayımdan itibaren değil Genel Kurulda karar alınmasından itibaren başlayacağını altını çizmiştir (AYMK E. 1967/25, K. 1967/25, k.t.: 03.08.1967, RG: 28.10.1967/12737; AYM E. 1967/26, K. 1967/26, k.t.: 12.09.1967, RG: 08.11.1967/12745).

⁷⁴ AYM E. 1968/58, K. 1968/53, k.t.: 14.11.1968, RG: 17.12.1968/13079.

⁷⁵ Şekil bakımından denetimde kanunlar için öngörülen sınırlamalar parlamento kararları için geçerli değildir.

TBMM Genel Kurulu kararını iptal etmesi hâlinde, daha önce milletvekilliği düşmüş kimse, Anayasa Mahkemesi kararının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte milletvekili sıfatını yeniden kazanmış olacaktır⁷⁶. Günümüze kadar devamsızlık nedeniyle yasama meclisi üyeliği düşürülenlerin yaptıkları başvurulardan olumlu sonuçlanan çıkmamıştır⁷⁷.

3. Yedekler

Askerlik hizmetini bizzat yerine getiren veya yerine getirmiş sayılanların “*askerlikle ilişiği olma*” statüsünde yedeklik dönemi sonuna kadar bulunduğunu daha önce belirlemiştik. Yedeklik hizmeti yedeklik döneminde bulunanların ihtiyaç duyulduğunda askere alınarak yerine getirecekleri bir tür askerlik hizmetidir⁷⁸. Her ne kadar milletvekillerinin askerlikleri üyelik sıfatlarının sona erdiği tarihe kadar ertelense de⁷⁹; bu düzenleme askerliğin sadece “*yoklama*” ve “*muvazafalık*” dönemlerini kapsamaktadır. “*Yedeklik*” dönemi 7179 sayılı Kanunun Onikinci Bölümünde ayrıca düzenlenmiştir. “*Yedeklik*” döneminde yer alanların yedeklik hizmetlerinin ertelenmesine ilişkin usul ve esaslar da Cumhurbaşkanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenecektir⁸⁰. Bu kapsamda henüz çıkartılan bir yönetmelik yoktur. Ancak, önceki kanuna dayanan Yedek Personel Erteleme Yönetmeliği bulunmaktadır⁸¹. Anılan yönetmeliğe göre milletvekillerinin yedeklik

⁷⁶ Doktrinde düşme kararına karşı Anayasa Mahkemesine iptal başvurusunda bulunulması hâlinde, başvuru sonuçlanıncaya kadar düşme kararının yürürlüğe girmeyeceği ileri sürülmüştür (Şeref Gözübüyük, Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 1997, s. 180-181). Düşmeye ilişkin alınan TBMM kararının yürürlüğe girmesi için Resmî Gazetede yayım gibi başkaca bir şart aranmadığından ve başvuru süresinin de kararın verildiği günden itibaren başlaması nedeniyle bu görüşe katılmıyoruz (Aynı yönde bkz. Onar (1997): s. 463).

⁷⁷ Hamit Eşen, “Parlamento Hukukunda Milletvekilliğinin Sona Ermesi”, Yasama Dergisi, S. 19, 2011, s. 53. Milletvekilliğinin düşmesine itiraz sonucunda Anayasa Mahkemesinin verdiği güncel kararlar için bkz. <https://anayasa.gov.tr/tr/kararlar/yasama-dokunulmazligi-ve-milletvekilliginin-dusmesi/> (e.t.: 20.05.2021).

⁷⁸ 7179 sayılı Kanun m. 3/1-ğğ.

⁷⁹ 7179 sayılı Kanun m. 20/7.

⁸⁰ 7179 sayılı Kanun m. 57.

⁸¹ BK: 23.08.2010, No: 2010/912, RG: 07.10.2010/27722.

hizmeti milletvekillikleri sürdüğü müddetçe ertelenebilmektedir⁸². Elbette bu düzenleme askerliğini yapmış milletvekillerinin “*askerlikle ilişiği olma*” statüsünden çıktığı değil aksine “*yedeklik*” döneminde dahi askerlikle hâlâ ilişik kaldıklarını göstermektedir. Eğer ilişik olmasaydı, yedeklik hizmetinin ertelenmesi de gerekmeyecektir. Ayrıca, yaş sınırı içinde kalan yani askerlik çağında bulunan yedeklerin yedeklik hizmetinden muaf tutulması da olanaklı değildir⁸³.

Mevcut düzenlemelerden anlaşıldığı kadarıyla “*yedeklik*” statüsü korunduğı müddetçe milletvekili seçilme yeterliliği sağlanamayacağından, milletvekili adayları olan kimselerin yükümlü oldukları muvazaf askerlik hizmetini yapmış olmaları yanında adaylık için başvuracakları seçimin yapılacağı yıl itibarıyla 41 ve daha yüksek bir yaşta olmaları da gerekecektir. Bu çerçevede henüz askerlik çağına çıkmamış yedeklik dönemindeki kimselerin milletvekili adaylık başvurusunun kabul edilmemesi gerekecektir. Ayrıca, “*tam kanunsuzluk*” içtihadı kapsamında her zaman hukuki durumlarının Yüksek Seçim Kurulunca değerlendirilip milletvekili seçim tutanaklarının iptal edilmesi de söz konusu olabilecektir. Esasen yedeklik döneminde yer alan milletvekilleri için TBMM’nin yapabileceği bir işlem yoktur. Fakat milletvekilinin yedeklik hizmetine çağırılması ve bu çağrıya uyarak yedeklik hizmetine gitmesi durumunda “*devamsızlık*” hükümlerinin uygulanacağı düşünülebilir. Ne var ki, milletvekillerinin yedeklik hizmeti erteleme Yedek Personel Erteleme Yönetmeliği gereği ilgilinin başvurusuna gerek kalmadan, başka bir deyişle otomatik olarak yapıldığından bu ihtimalin gerçekleşmesi neredeyse imkânsızdır.

SONUÇ

Askerlik mevzuatı çerçevesinde “*askerlik çağrı*” içinde yer alan her yükümlü ile yedek personel “*askerlikle ilişiği olma*” statüsüne girmektedir. Başka bir deyişle, milletvekillerinin de vatan hizmeti yükümlüsü olarak “*askerlikle ilişiği olma*” statüsü söz konusu olabilir. Milletvekilliğinin askerliği ve yedekliği erteleme sebebi olarak sayılması asker-

⁸² Yedek Personel Erteleme Yönetmeliği m. 4/1-b-1.

⁸³ Yedek Personel Erteleme Yönetmeliği m. 4/1-b.

likle ilişik olmayı ortadan kaldırmamaktadır. Bu durum ise milletvekili seçilme yeterliliğini doğrudan etkilemektedir. Kuşkusuz, “*yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar*” şartını kaldıran anayasa koyucunun arzusu “*askerlik çağı*”ndaki yükümlüler ile yedek personelin milletvekili seçilememesi değildir. Ancak, seçilme yaşını onsekize indiren anayasa koyucu, “*askerlikle ilişkisi olanlar*” konusunda iradesini açıkça ortaya koymamıştır. Anayasa değişikliğinin gerekçesinde “*askerlikle ilişkisi olma*” statüsünün içeriğine ışık tutacak bir bilgi yer almamaktadır. Hatta değişikliğin TBMM Genel Kurul görüşmelerinde “*onsekiz yaş*” vurgulanırken, “*askerlikle ilişkisi olanlar*”dan hiç bahsedilmemiştir. Başa dönersek, “*askerlikle ilişkisi olma*” statüsünün belirlenmesinde askerlik mevzuatı esas alınmak zorundadır.

“*Askerlikle ilişkisi olanlar*”ın askerlik mevzuatı çerçevesinde belirlenmesi zorunluluğu anayasa koyucunun seçilme yaşını onsekize düşürmesi ile çelişir gözükmektedir. Bu çelişkinin ortadan kaldırılması için “*askerlikle ilişkisi olanlar*” kavramının yapılacak bir anayasa değişikliğiyle milletvekili seçilme yeterliliğinden çıkarılması gerekir. 7179 sayılı Askeralma Kanununda milletvekilliğinin askerliği erteleme sebebi olarak sayılmış olması tek başına yeterlidir. Eğer bu güvence yasama organı üyelerini yürütmeye karşı korumak için yeterli görülüyorsa, söz konusu hüküm aynen Anayasaya alınabilir. Yedeklik için de Yönetmelikteki düzenlemenin 7179 sayılı Askeralma Kanununa konulması düşünülebilir.

KAYNAKÇA

A. Basılı Kaynaklar

- AKKAŞ, Ahmet Hulusi (2021) Bir Güvenlik Tedbiri Türü Olarak Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma, Adalet Yayınevi, Ankara.
- ARSLAN ERTÜRK, Arzu (2019) “7146 Sayılı Kanunla Yapılan Yeni Bedelli Askerlik Düzenlemesi ve Düşündürdükleri”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı), C. 25, S. 2.
- ATAR, Yavuz (2007) Türk Anayasa Hukuku, Mimoza Yayınları.

- AYAZ, Reyhan (2020) "Milletvekilliği ile Bağdaşmayan İşler ve TBMM Başkanlığının Konuya Bakış Açısı", Yasama Dergisi, S. 41.
- DOĞANOĞLU, Ali Erdem (2013) "Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda Toplantı ve Karar Yeter Sayısı", Prof. Dr. Erdal Onar'a Armağan, C. II, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 391, Ankara.
- EŞEN, Hamit (2011) "Parlamento Hukukunda Milletvekilliğinin Sona Ermesi", Yasama Dergisi, S. 19.
- GÖNENÇ, Levent (2008) Türkiye'de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları, Adalet Yayınevi, Ankara.
- GÖZLER, Kemal (2019) Türk Anayasa Hukuku, Ekin Yayınevi, Bursa.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref (1997) Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara.
- GÜL, Cengiz - YAVUZ, Muhammed (2009) "Seçilmeye Engel Bir Suçtan Kesin Hüküm Giyme Nedeniyle Milletvekilliğinin Sona Ermesi", Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2.
- HATİPOĞLU, Muzaffer - PARLAR, Ali (2004) Seçim Kanunları ve Seçim Suçları, Yayın Matbaacılık, Ankara.
- İZMİR, Gökalp (2011) "Milletvekilliği Seçilme Yeterliliği ve Bu Sıfatın Kazanılması", Yasama Dergisi, S. 18.
- KESKİN, Oğuzhan Bekir (2018) ""Türk'ün Erkler Ayrılığıyla İmtihanı": Bir Anayasal Gelenekten Söz Edilebilir mi?", Anayasa Hukuku Dergisi, C. 7, S. 13.
- LAÇİN, Özgür (2017) Türk Anayasalarında Milletvekilliği Sıfatının Kazanılması ve Kaybedilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul.
- OKUR, Ali Rıza (2012) "Muvazzaf Askerlik ve Bedelli Askerliğin Hukuکی Sonuçları Açısından Karşılaştırılması", Sicil: İş Hukuku Dergisi, Yıl 7, S. 25.
- ONAR, Erdal (1997) "1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi", Anayasa Yargısı, C. 14.
- POLAT AKGÜN, Deniz (2018) "7062 Sayılı Yüksek Seçim Kurulu'nun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Üzerine Değerlendirmeler", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 1.
- SOYSAL, Mümtaz (1997) 100 Soruda: Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- ŞIK, Hüseyin (2013) "1982 Anayasası'nda Milletvekili Seçilme Yeterliliği ve Mukayeseli Hukuktaki Durum", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 1.

YILDIZ, Mehmet Şükrü (2021) “7179 Sayılı Kanun ile Sürekli Hale Getirilen Bedelli Askerlik Düzenlemesinin İş Hukukuna Yansımaları”, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 1.

B. İnternet Kaynakları

<https://anayasa.gov.tr/tr/kararlar/yasama-dokunulmazligi-ve-millet-vekilliginin-dusmesi/> (e.t.: 20.05.2021)

<https://sozluk.gov.tr> (e.t.: 20.05.2021)

<https://ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/2018CBMV-MVYas.pdf> (e.t.: 20.05.2021)

<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss447.pdf> (e.t.: 20.05.2021)